

FORORD OG INNHOLDSFORTEGNELSE

Geir Winje: *Guddommelig skjønnhet. Kunst i religionene*
Med bidrag av Tormod Tobiassen og Roald E. Kristiansen
2. utgave 2012 (ISBN 978-82-15-02012-9)
(1. utgave 2001)
Universitetsforlaget¹

Boken er utgitt med støtte fra Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet
v/Lærebokutvalget for høyere utdanning.
Kapittel 5 er skrevet med støtte fra Norsk Faglitterær Forfatterforening

FORORD TIL 2. UTGAVE

Guddommelig skjønnhet handler om kunstens plass og rolle i religionene. Nærmere bestemt tar boken for seg kunst med en kultisk eller teologisk funksjon innenfor de religionene som er pensum i norsk skole. Den er ikke et forskningsbidrag, men tar utgangspunkt i relevant faglitteratur for å systematisere og tilrettelegge kunnskap for studenter, lærere, elever og andre med interesse for temaet. Det gis dessuten rom for synspunkter fra norske representanter for de religionene som omtales i boken.

Et hovedmål i grunnskolens RLE-fag er å gjøre religionenes estetiske dimensjon kjent for elevene. I læreplanen for Religion og etikk i den videregående skolen heter det blant annet at elevene skal «beskrive og analysere noen estetiske (...) uttrykk» i de religionene de arbeider med. Videre åpner læringsutbyttebeskrivelsene for RLE i grunnskolelærerutdanningen med at «Studenten har kunnskap om religionar og livssyn i faget: mangfald og ulike retningar, trusinnhald og oppfattingar, praksis, etikk og estetiske uttrykk».

Religionsfaglig sett er kunst like viktig som andre elementer i religionene, og religiøs kunst kan leses som ikke-verbale tekster. Dette er imidlertid vanskelig å gjennomføre uten en systematisk innføring i religionenes kunst og estetikk på norsk. *Guddommelig skjønnhet* er derfor et bidrag til skolens religionsundervisning, men den er også skrevet for andre som er

¹ Universitetsforlaget AS
Postboks 508 Sentrum
0105 Oslo
www.universitetsforlaget.no

opptatt av religion og kunst. Fagstoff om pedagogikk, didaktikk og metodikk er derfor samlet i bokens siste kapittel.

Ikke alle kapitlene er like omfattende. Det henger blant annet sammen med at religioner som jødedommen og islam gjennom tidene har praktisert bildeforbud. I disse religionene står derfor ikke den figurative kunsten så sentralt som i hinduismen, buddhismen og kristendommen. Islamsk kunst er likevel behandlet grundigere enn jødisk kunst, fordi det er så mange flere muslimer enn jøder i Norge. Moderne trossamfunn og religiøse strømninger med bakgrunn fra 1800- og 1900-tallet får heller ikke så bred omtale som en kunne ønske, selv om mange nordmenn har et forhold til dem. I *Guddommelig skjønnhet* prioriteres de store verdensreligionene, blant annet fordi de dominerer i fagene RLE og Religion og etikk.

De fleste kapitlene er delt i fire:

1 Innledningsvis gjøres det rede for den estetiske tenkningen innenfor den religionen som omhandles. Med estetikk menes kunstfilosofi eller kunstteologi, med andre ord en lære eller formulerte tanker om forholdet mellom kunsten, mennesket og det guddommelige. Tanken er å gi leseren et innblikk i kunstens betydning og hensikt, før stilarter, motiver og eksempler presenteres senere i kapittelet.

2 Dernest skisseres den kunsthistoriske utvikling innenfor den respektive religion. *Guddommelig skjønnhet* gir ingen innføring i kunsthistorie, så den historiske oversikten fokuserer på sentrale vendepunkter og perioder. Hensikten er å gi leseren hjelp til å plassere kunsteksemplene som følger, i en historisk kontekst.

3 Hoveddelen i hvert kapittel er en ikonografisk oversikt. Her presenteres og kommenteres de viktigste motiver og symboler som preger kunsten innenfor en religion. Hovedvekten ligger på manuskriptkunst, bildekunst, skulptur og arkitektur. Motiver som ikke korresponderer med fagstoffet i RLE og Religion og etikk, kommenteres i den grad de er sentrale i den respektive religion.

4 Til sist inneholder hvert kapittel et utvalg bilder som omtales relativt grundig. Utvalget er gjort på bakgrunn av tre kriterier: 1) Bildene gir eksempler på kunst som er representativ for den enkelte religion, 2) de gir eksempler på sentrale motiver, kunstformer, stilarter og kunsthistoriske epoker, og 3) de er relevante for undervisningen i RLE og Religion og etikk.

Ingen av bokas forfattere er profesjonelle kunsthistorikere. Vi har religionsfaglig eller teologisk bakgrunn, og har alle arbeidet innenfor lærerutdanningen. Dette indikerer hvordan den religiøse kunsten vektlegges i *Guddommelig skjønnhet*. Den forstås som religiøse tekster på lik linje med skriftlige og muntlige tekster. Tilnærmingen er derfor i stor grad ikonografisk, idet lesningen av motiver, tegn og symboler vektlegges. Disse perspektivene er imidlertid ikke enerådende.

Både religiøs og annen kunst kommuniserer på mange plan. Hensikten med *Guddommelig skjønnhet* er å gi leseren hjelp til å forstå de viktigste motivene i trostradisjonenes religiøse kunst, altså å gi kunstopplevelsen en faglig forankring. Da kan den bli rikere for både elever, studenter, lærere og andre som er nysgjerrige på religionenes estetiske dimensjon.

2. utgave er i store trekk identisk med 1. utgave. En del nyere faglitteratur er trukket inn, og noen presiseringer og mindre endringer er foretatt – tydeligst i forbindelse med figur 2.1. I tillegg er kapittelet om kunst i sikhismen nyskrevet og et avsnitt om kunst i satanismen er kraftig forkortet.

INNHOLDSFORTEGNELSE 2. UTGAVE

Kapittel 1 Forord

Kapittel 2 Hinduismen

Hinduisk estetikk

Kort historisk oversikt

Sentrale motiver (ikonografi)

Trimurti, Brahma og Sarasvati

Vishnu og Lakshmi

Vishnus avatarer

Rama og Krishna

Shiva

Gudinnen

Skanda og Ganesha

Andre guder og vesener

Yantra

Tempelet

Bildeomtaler

Figur 2.1 Vishnu Narayana

Figur 2.2 Lakshmana-tempelet i Khajuraho

Figur 2.3 Shiva Nataraja

Figur 2.4 Sri Yantra

Figur 2.5 Ganesha

Figur 2.6 Kali

Figur 2.7 Krishna og Radha

Kapittel 3 Buddhismen

Buddhistisk estetikk

Kort historisk oversikt

Sentrale motiver (ikonografi)

Symboler

Den historiske Buddha

Historiske og legendariske personer

Bodhisattvaer

Lærens beskyttere

Himmelske buddhaer

Andre buddhaer

Andre guder og vesener

Mandala

Arkitektur

Bildeomtaler

Figur 3.1 Stupaen i Sanchi

Figur 3.2 Scener fra Buddhas liv

Figur 3.3 Buddhas oppvåkning

Figur 3.4 De ti oksene

Figur 3.5 De fredfylte buddhaene, kunnskapsholderne og de vredesynte buddhaene

Figur 3.6 Avalokiteshvara

Kapittel 4 Jødedommen

Jødisk estetikk

Kort historisk oversikt

Sentrale gjenstander og motiver (ikonografi)

Manuskriptkunst

Symboler

Gjenstander i religionsutøvelsen

Toraen
Årssyklusens høytider
Livssyklusens høytider
Synagogen
Moderne motiver

Bildeomtaler

Figur 4.1 Forside fra Shocken-bibelen
Figur 4.2 Mizrah fra Iran
Figur 4.3 Torarull med ornamentert beholder
Figur 4.4 Synagogen i Oslo

Kapittel 5 Kristendommen (av Tormod Tobiassen)

Kristne kunstsyn

Innledning

Rammefaktorer

De vanligste bildemotivene og kirkebyggene

Kort historisk oversikt

Antikken
Middelalderen
Karolingisk renessanse
Romansk kirkekunst – fra cirka 1050
Gotikken
Giotto – et kunsthistorisk vendepunkt
Renessansen
Reformasjonen og motreformasjonen
Barokken
Trekk av den kristne kunsthistorien etter reformasjonen
Den kirkelige kunsten i Norge

Den kristne tro i bilder (ikonografi)

Treenigheten
Første trosartikkel
Andre trosartikkel
Tredje trosartikkel
Glorier
Engler
Gester
Personer, motiver og attributter
Helgener

Bildeomtaler

Figur 5.1 Lasarus' oppvekkelse
Figur 5.2 Den «dogmatiske» sarkofagen
Figur 5.3 Kristus på himmeltronen
Figur 5.4 Jesus' dåp
Figur 5.5 Skapelsen av de første menneskene
Figur 5.6 Kristus som konge
Figur 5.7 Notre-Dame de Paris
Figur 5.8 Katedralen i Chartres
Figur 5.9 Skulpturene på Notre Dame de Chartres – Kongeportalen
Figur 5.10 Borgund stavkirke
Figur 5.11 Kinsarvik-frontalet
Figur 5.12 Gråt over den døde Kristus
Figur 5.13 Kristus Pantokrator – «Allherskeren»
Figur 5.14 Anastasis – «Oppstandelsen»
Figur 5.15 Maria med barnet, Maria Eleousa, «Den ømme Maria»
Figur 5.16 Den hellige treenighet
Figur 5.17 Nattverden
Figur 5.18 Taket i Det sixtinske kapell
Figur 5.19 Judit dreper Holofernes

Figur 5.20 Thorvaldsens Kristus
Figur 5.21 Korpartiet i Bamble kirke

Kapittel 6 Islam

Islamsk estetikk

Kort historisk oversikt

Sentrale mønstre og motiver (ikonografi)

Kalligrafi

Ornamentikk

Moskeen

Figurative motiver

Bildeomtaler

Figur 6.1 Ornamentikk i Barkuk-madrasaen i Kairo

Figur 6.2 Koranmanuskript fra Arabia

Figur 6.3 Den blå moské i Istanbul

Figur 6.4 Moskeen i Åkerbergveien i Oslo

Kapittel 7 Sikhismen

Historie, estetisk særpreg og sentrale motiver

Figur 7.1 Guru Nanak

Kapittel 8 Samisk religion (av Roald E. Kristiansen)

Samisk estetikk

Historisk riss

Figur 8.1 Trommemotiver

Kapittel 9 Moderne religioner og trosretninger

Jehovas vitner

Jesu Kristi Kirke av Siste Dagers Hellige

Bahá'í-samfunnet

Moderne okkultisme

Bildeomtaler

Figur 9.1 Fotocollage til artikkelen «'En tid til fred' er nær!» Vaktårnet

Figur 9.2 Joseph Smiths syn i 1820

Figur 9.3 Bahá'í-tilbedelseshuset i New Delhi

Figur 9.4 Austin Spare: Isis Unveiled

Figur 9.5 The Chart of Your Divine Self

Kapittel 10 Religiøs kunst i undervisningen

Hensikten med bilder i religionsundervisningen

Valg av bilder til undervisningen

Noen prinsipper for bruk av bilder i religionsundervisningen

Analyse av religiøs kunst

Ideer og erfaringer

Noen utfordringer og problemer

Vignetter

Litteratur

Noter

Stikkord

Bideliste